

Optrevlingen af Aarsgruppen februar 1944

Af Thorkild Nielsen og Egon Jensen

Artikel bragt i "Himmerland og Kjær Herred" 2013 p. 107 - 123

Indledning

Den 23. juni 1944 blev Aarsgruppen, som den første samlede gruppe i Danmark, henrettet ved skydning i Ryvangen i København. Gruppen blev dannet omkring årsskiftet 1943-1944 og havde reelt kun en modtagelse på Blære Hede, den 6. februar 1944.¹

Af Frihedsmuseets modstandsdatabase fremgår, at gruppen bestod af Emil Balslev, Poul Ib Gjesing, Christian Ulrik Hansen, Hans Jørgen Henriksen, Hans Erling Jacobsen, Michael Westergaard Jensen, Børge Johannes Lauritsen, jens Peter Funch Lind og Jørgen Rydder.² Databasen er ikke korrekt, idet kun Emil Balslev, Michael Westergaard Jensen, Børge Johannes Lauritsen, Jens Peter Funch Lind og Jørgen Rydder udgjorde selve gruppen.

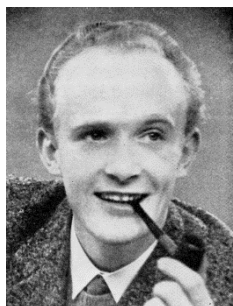
Christian Ulrik Hansen var medlem af Holger Danske, men indtrådte ved nytårstid i ledelsen af den jyske modtagerorganisation.³ Poul Ib Gjesing og Hans Jørgen Henriksen var, med base i Hasseris ved Aalborg, involveret i distribueringen af våben til sabotagegrupperne. Hans Erling Jacobsen hed faktisk Hans Elling Jacobsen var ikke blandt de henrettede. Han var dyrlæge og døde først i 1990.

Baggrunden

Efter samarbejdspolitikens ophør den 29. august 1943 blev modstandsarbejdet, herunder våben- og materieforsyningen fra England, intensiveret. Den tyske strategi var herefter at stække modtagergrupperne for at forpurre sabotagegruppernes videre arbejde. Indsatsen mod modtagergrupperne blev derfor intensiveret.

Som konsekvens af den øgede indsats for den tyske krigsret voldsomt frem mod modtagerorganisationen med dødsdomme. Hvidstengruppen blev eksempelvis henrettet den 29. juni 1944, altså allerede ca. en uge efter Aarsgruppen.

Aarsgruppen:

*Fra venstre, øverste række: Børge Johannes Lauritsen (22.10.1916-23.06.1944), Emil Balslev (19.09.1913-23.06. 1944), Jens Peter Funk Lind (14.05.1921-23.06.1944),
Fra venstre, nederste række: Jørgen Rydder (20.09.1923-23.06.1944), Michael Westergaard Jensen (20.10.1916-23.06.1944).*

Optrevlingen af Aarsgruppen

Gruppen blev optrevet ved, at Børge Lauritsen blev angivet til Gestapo i Aalborg. Han var "i byen" og hans tilstedeværelse blev anmeldt til Gestapo den 25. februar 1944. De oplysninger man dels fandt på hans person og dels fik under afhøringen førte til, at Gestapo straks begav sig til Aars for at arrestere landinspektør Emil Balslev. I de følgende dage blev øvrige medlemmer af gruppen i Aars og Farsø arresteret. Virkningerne af Gestapos arrestationer er tidligere beskrevet i Fra Himmerland og Kjær Herred i bindet for 1956 af en unavngiven mand fra Farsø.⁴ Den anonyme beretning er tendentiøs og formentlig ikke dækkende for de egentlige hændelser. Den giver et signalement af de lokale holdninger til optrevlingen af Aarsgruppen, og de konsekvenser den fik, også for andre dele af våbenmodtagelsesarbejdet i Vesthimmerland og Aalborg, i årene efter befrielsen.

Myterne om årsagerne til optrevlingen

Den 26. juni 1945 kom Jørgen Rydders og Børge Lauritsens bærer tilbage fra Ryvangen for at blive genbegravet på Aars Kirkegård. Begivenheden blev markeret meget synligt i Aars by med modtagelseskorteger og flagudsmykninger langs ruten op til kirken. Mange deltog i genbegravelseshøjtideligheden i Aars Kirke. Hele arrangementet demonstrerede lokal deltagelse i og fællesskab om højtideligheden.⁵

Der opstod sideløbende en del lokale myter om Børge Lauritsens andel i årsagen til optrevlingen af gruppen. Hovedelementerne i myterne var Børge Lauritsens angivelige åbenmundethed, svaghed for alkohol og kvindeligt selskab. Disse tre bestanddele er indlejret i de forskellige versioner af myter. Udenfor myterne findes der imidlertid ikke antydninger af, at Børge Lauritsen lokalt var kendt som "skørtejæger."

Én version lyder på, at Børge Lauritsen, grundet sin åbenmundethed og livsførelse, skulle likvideres af modstandsbevægelsen. Den version forekommer utroværdig. Da gruppen var dannet i januar er det usandsynligt, at der, i den relativt korte periode indtil arrestationen den 25. februar, kunne fremskaffes bemyndigelse til likvidation fra England. Endelig var likvideringerne langt fra indført på dette tidspunkt. Man havde kun gennemført en enkelt likvidering af en SOE-agent, Hans Henrik Pay Larsen. Det kan dog tænkes, at nogen længere nede i modstandsbevægelsen, kunne have antydnet muligheden for at likvidere Børge Lauritsen. Myten forudsætter imidlertid, at Børge Lauritsen, allerede fra modstandsgruppens dannelse, udgjorde en sikkerhedsrisiko. Ifølge myten var han, trods sine 27 år, lokalt kendt som en åbenmundet ungar, der hverken forsagede godt selskab eller det smukke køn. Men hvorfor blev han så overhovedet del af den nystartede modstandsgruppe - med det skudsmål?

En anden version lyder, at Børge Lauritsen, da ingen ville påtage sig at likvidere ham, skulle sendes til Sverige via Frederikshavn til Gøteborg. Under turen til Frederikshavn skulle han være strandet i Aalborgs natteliv, nærmere bestemt på restaurant Ritz, hvor han i beruset tilstand havde pralet med sin deltagelse i modstandsarbejdet og fremvist sin pistol overfor 'Skrædder-Grethe.'⁶ Kvinden var ifølge myten stikker, hvorfor hun, da Børge Lauritsen var færdig med at berette om sine meritter, koldt og kynisk stak ham til Gestapo i Aalborg med efterfølgende arrestation til følge.

Også den version forekommer meget spinkel. Hvorfor var Børge Lauritsen eksempelvis ikke ledsaget af en repræsentant fra modstandsbevægelsen for at

sikre, at netop den formodet åbenmundede Børge Lauritsen ikke kom på gale veje? Det tyder enten på et totalt sikkerhedssvigt i modstandsbevægelsens lokale ledelse eller også, at myten ikke har hold i virkeligheden.

En tredje version af myten indfanger da også dette sikkerhedsaspekt med en tilføjelse om, at et medlem af Børge Lauritsens familie skulle være udpeget til at ledsage ham. Også den udvidede version forekommer betænkelig ved, udover de nævnte problemer, at antyde, at andre end modstandsbevægelsens medlemmer blev bedt om at ledsage ham. Hvis myten taler sandt, ligger der en ekstra stor byrde på familien Lauritsens skuldre, da det pågældende familiemedlem jo ikke løste den pålagte opgave. Og det fritager ikke modstandsbevægelsens lokale ledelse for ansvaret for de katastrofale mangler på sikkerhed. Versionen er suppleret med en beretning om, at Børge Lauritsen blev udstyret med penge og kørt til Aalborg, hvor han på et værelse skulle vente tre dage for at blive sejlet til Sverige.⁷

En fjerde myte stammer fra det daværende nazivenlige miljø på Aarseggen. Ifølge denne myte var Børge Lauritsen stadig den levende, alkohol- og kvindeglade ungkarl, men nu kobles Jørgen Rydder til myten. De to skulle angiveligt have chikaneret det tyske militær ved at skyde mod soldaterne og ødelægge forskelligt materiel. Denne myte har forfatterne kun stiftet bekendtskab med i et enkelt tilfælde. Myten peger i en helt anden retning end de øvrige versioner, hvilket antyder, at dette særlige miljø opfattede Aarsgruppen mere som en flok gadedrenge, der kun var ude på at genere besættelsesmagten helt lokalt, end som en del af den danske modstandsbevægelse.

Det er vanskeligt at kortlægge de faktiske omstændigheder bag myternes opståen. De er formentlig ikke opstået på et konkret tidspunkt, men mest sandsynligt over tid.

Måske er de opstået i takt med, at den kollektive sorg over gruppens henrettelse og det spontane fællesskab i forbindelse med Børge Lauritsens og Jørgen Rydders genbegravelse i Aars er klinget af. Alligevel lå de dramatiske begivenheder latent i lokalbefolkningens bevidsthed. Erfaringer med eftervirkningerne af sorg viser, at der før eller siden opstår vrede rettet mod den eller de personer, som har fremkaldt sorgen, ledsaget af et behov for placering af skyld.

Hvis denne antagelse er rigtig, findes her forklaringen på, at skylden for modstandsgruppens optrevling i myterne entydigt placeres hos en angiveligt åbenmundet Børge Lauritsens svaghed for kvinder. Hertil bidrager også, at Børge

Lauritsen stammede fra en meget velstående og kristen familie i Aars - præstens knægte er jo altid de værste!

Efter det for os oplyste cirkulerer myterne stadig i visse kredse i Aars, skønt disse kredse, af indlysende årsager, bliver stadig mindre. Den ene af herværende artikels forfattere, Thorkild Nielsen, erindrer stadig, da han under arbejdet i 1995 med bogen "I denne glædestime.....Glimt fra befrielsesperioden på Aarseggen, maj-august 1945," fra dalevende modstandsfolks side, fik konkrete henstillinger om at fremstille Børge Lauritsen som karakterløs skørtejæger og direkte skyldig i optrevlingen af Aarsgruppen.

- og virkeligheden

Virkelighedens verden ser noget anderledes ud. Nyere undersøgelser tegner et anderledes billede af Børge Lauritsens andel i optrevlingen af Aarsgruppen. Men først skal vi til Frederikshavn i sen vinteren 1943. Den 26. marts 1943 blev faldskærmsagenten Adolf Theodor Larsen, med dæknævnet Andy, arresteret af det danske politi; d.v.s. før samarbejdspolitikken ophør 29. august 1943, på restaurant Ritz i Frederikshavn, hvor han havde været sammen med en kvinde ved navn Grethe Thomsen.⁸ Under samværet blev hun klar over, at Andy var i besiddelse af en pistol og en giftampul, hvorfor hun kontaktede det danske politi. Andy overlevede derved krigen, omend i en tysk koncentrationslejr.

Episoden skabte voldsomt røre i den danske afdeling af SOE i London, som meddelte, at Andy fortjente at blive likvideret.

I modstandsbevægelsens version af historien hedder det, at Andy, ganske uden skyld, var faldet i kløerne på Grethe Thomsen, angiveligt en tidligere wienerpige, som nu gik tyskernes ærinde.⁹

Om Andys arrestation den 26. marts 1943 hedder det i politirapporten, at to betjente kl. 22.00 kom tilbage til stationen fra restaurant Ritz i Frederikshavn, hvor Grethe Thomsen havde fortalt dem, at hun gennem en uges tid havde været sammen med en "muggen" person, om hvem hun vidste, at han var i besiddelse af en pistol og en giftampul. Foranlediget af disse oplysninger vendte en dansk kriminalbetjent og to danske politibetjente tilbage til restaurant Ritz for at anholde Andy, hvilket skete kl. 22.45. I en samtidig indberetning om episoden til SOE i London hedder det, at det var praleri og uforsigtighed, der førte til anholdelsen af Andy, idet han overfor Grethe Thomsen havde vigtet sig af at have mange penge og at være godt bevæbnet. Flere af restaurationsgæsterne fandt Andys opførsel så mistænkelig og påfaldende, at man underrettede politiet, da man troede at stå overfor en almindelig forbryder.

Andy var, ifølge en senere beretning, sendt til Frederikshavn, fordi man ikke accepterede hans drikkeri i den københavnske del af modstandsbevægelsen. Ifølge samme beretning var Andy blevet advaret mod Grethe Thomsen, som tidligere havde fået stikkerbetegnelsen hæftet på sig.

Grethe Thomsen, født Nielsen og fraskilt, gik under navnet Skrædder-Grethe, fordi hun var datter af skræddermester Nielsen i Frederikshavn. Senere undersøgelser har dokumenteret, at der ikke er belæg for, at Grethe Thomsen var stikker. Hun har formentlig fået stikkeretiketten hæftet på sig, fordi der gik rygter om, at hun var wienerpige, d.v.s. kommet til Danmark fra Østrig i årene efter den Første Verdenskrig, og at hun færdedes lidt mere i selskabslivet end man brød sig om i Frederikshavn. Hun var ikke wienerpige, eftersom hun stod opført i folketællingen 1921, født i København som datter af skræddermester Nielsen, der altså senere må være flyttet til Frederikshavn.

Teknisk set angav Grethe Thomsen ganske vist Andy til det danske politi, men det er dokumenteret, at hun ikke gjorde det for egen vindings skyld, men blot fordi hun, i lighed med andre gæster i restaurant Ritz den pågældende aften, mente at stå over for en almindelig forbryder.

YOGT DIG OH YOGT DIG

For Kvinden den smukke

hvi det koster

INDELUKKE.

Tegning af SOE-agenten Preben Lok-Lindblad mens han var i agent-træning i Storbritannien. Tegningen træffer kernen i myterne om Børge Lauritsen ganske præcist

Andy vedgik under debriefing, i juni måned 1945, over for sine engelske overordnede, at han ikke vidste, om Grethe Thomsen var stikker eller ej.¹⁰

Spiritus og pigesjov var slet ikke ukendte problemstillinger og sikkerhedsrisici blandt de engelske SOE-agenter.¹¹ Det er derfor rimeligt at antage, at der også

blandt de danske modstandsfolk var lignende problemer. Hvis antagelsen er rigtig, var Børge Lauritsens adfærd ikke et isoleret tilfælde.

De danske SOE folk havde øjensynligt så store problemer med sikkerheden, at de måtte finde en prügelnabe. En sådan fandt de i Grethe Thomsen. I bogen "Ingen tænder et lys" hedder det: "Ole Geisler, Poul Jensen, for den sags skyld vi alle, havde bestemt at hævne Andy og skaffe os af med Lorte Grete [Skrædder Grethe, forf. anm.] Det var som bekendt hende, der havde stukket Andy Larsen. Poul Jensen var meget energisk i sine forsøg for at finde hende, og hans arbejde kronedes da også med held. Han fandt ud af, at hun boede i samme by som han selv, nemlig Aalborg. Hun levede sammen med en kæreste, en forhutlet landstryger, som også var i tyskeres sold."¹² Citatet antyder, at Grethe Thomsen skulle likvideres for at opretholde SOE's, og måske hele modstandsbevægelsens, facade udadtil.

Oprindelig havde Poul Jensen planlagt at skyde hende, men Grethe Thomsen var klar over faren, så hun var meget påpasselig. I stedet konstruerede han "Love Parcel Number 45", en hjemmelavet brevbombe indeholdende plastisk sprængstof forsynet med en udløser, der bragte bomben til eksplosion, når man fjernede indpakningspapiret. Bomben blev sendt til Grethe Thomsens adresse, men da hun ikke var hjemme, åbnede kæresten, Jens Bernhard Sørensen, i stedet bomben og blev dræbt på stedet. Det har efterfølgende vist sig, at Jens Bernhard Sørensen ikke var "... en forhutlet landstryger, som også var i tyskeres sold." Faktisk var han handelsmand, der handlede med Tørv til lokale forretninger.¹³ Efter et tredje likvideringsforsøg flygtede Grethe Thomsen omkring årsskiftet 1943-1944 til Tyskland, hvorfra hun i 1950 vendte tilbage til Danmark. De danske myndigheder fandt heller ikke på dette tidspunkt anledning til at retsforfølge hende for stikkervirksomhed under besættelsen.¹⁴

Det er værd at bemærke, at Grethe Thomsen formentlig slet ikke befandt sig i Danmark på tidspunktet for Børge Lauritsens besøg på restaurant Ritz i Aalborg i slutningen af februar 1944.

Grethe Thomsen fik under besættelsen et meget blakket ry i modstandsbevægelsen. Reelt blev hun formentlig brugt af SOE i Danmark som dække over egne interne svagheder og problemer med sikkerheden, som måske også rakte længere ned i modstandsorganisationen.

Hvem angav Børge Lauritsen?

Mandag den 7. oktober 1946 sad en mand på anklagebænken i Særretten i Aalborg, der var beklædt af en juridisk dommer samt to domsmænd, en mand og en kvinde. Anklagemyndigheden krævede dødsstraf, eller Livsstraf, som det hed i Straffelovstillægget.¹⁵

Manden hed Børge Thorkild Jensen. Anklageskriftet omfattede otte punkter, bl.a. angivelse af lederne af Dannevirkegruppen i København og Børge Johannes Lauritsen og Emil Balslev fra Aarsgruppen.

I henhold til dommen i straffesag nr. 995/1946, afsagt den 7. oktober 1946, blev Børge Thorkild Jensen efter anklageskriftets pkt. 7 sigtet for "...den 25. Februar 1944 at have angivet Købmand Børge Johannes Lauritsen, født den 22. oktober 1916 i Aars, og landinspektør Emil Balslev født 19. september 1913 paa Frederiksberg, til det tyske Sikkerhedspoliti i Aalborg som værende Medlemmer af en Modstandsgruppe, der modtog nedkastede Våben, hvilket havde til Følge, at de nævnte umiddelbart efter blev anholdt og henrettet den 23. Juni 1944 og i øvrigt var Anledning til, at adskillige Medlemmer af Gruppen, kaldet "Aarsgruppen" anholdtes i Dagene efter den 25. Februar 1944, og at yderligere 6 Medlemmer henrettedes den 23. Juni 1944, mens 5 deporteredes til Tyskland."

Børge Thorkild Jensen stod sigtet efter Lov Nr. 259 af 1/6 1945 ("straffelovstillægget") §12, som lyder: "Den, som ved Angiveri eller paa anden Maade har medvirket til, at nogen er blevet anholdt eller udsat for Anholdelse af tysk Myndighed eller nogen dermed samarbejdende Organisation eller Enkeltperson eller er blevet fængslet eller straffet i Henhold til de midlertidige danske Undtagelsesbestemmelser, der er givet i tysk Interesse, straffes med Fængsel.

Har Handlingen medført, at nogen har mistet Livet, har lidt alvorlig Skade paa Legeme eller Helbred eller er blevet ført ud af Landet eller berøvet Friheden i længere Tid, eller har saadan Følge været tilsigtet, kan Livsstraf anvendes." Anklagemyndigheden krævede dødsstraf.

Til sigtelsens pkt. 7 er lagt til grund: "Da Fængslede [Børge Thorkild Jensen, forf. anm.]..... meldte han sig efter Ordre paa Højskolehotellet (Gestapos Hovedkvarter) i Aalborg, hvor han oplyste, at han kom fra Buncke og skulde se paa "Arbejdet heroppe".¹⁶ Fængslede traf ikke Gestapochefen, men en Medhjælper ved Navn Main, der, uden at der blev truffet Aftale om, hvad Fængslede skulde foretage sig, bad Fængslede om at ringe senere og spørge efter (Medhjælperen) Echardt. Fængslede indfandt sig paa Duus' Vinstue, hvor han kom sammen med

et Par Personer, han kendte. Noget efter sluttede yderligere en ukendt Person - den i Anklageskriftet ommeldte Børge Lauritsen - sig til Selskabet, og Lauritsen begyndte nu efter at have taget sine Briller af at tale om, at han var Sabotør, hvortil Fængslede udtalte, at det skulde han tie stille med, for han vidste ikke, hvem han var sammen med.

Fængslede og Lauritsen indfandt sig derpaa sammen i Phønix' Kælder, hvor de spiste Smørrebrød og nød noget Spiritus, uden at nogen af dem blev beruset. Herefter gik de til "Kilden" - Fængslede har udtalt, at han "havde lavet noget i Hornbæk, men vil i øvrigt ikke have udgivet sig for Sabotør" - hvor Lauritsen skulde have en Telefonsamtale med Emil Balslev. - Fængslede har senere under Afhøringen udtalt, at Emil Balslevs Navn ikke blev nævnt: - og han bad nu Fængslede om at ringe op og sige, at "det var Ejendomsmægler Olsen angaaende Nielsens Hus", hvorefter Fængslede rakte Lauritsen Røret. Fængslede bemærkede endvidere, at Lauritsen til Emil Balslev sendte et Telegram, hvis Ordlyd blev indført i Lauritsens Lommebog. Yderligere tegnede Lauritsen i Lommebogen en engelsk Pistol, idet han foreviste Tegningen for Fængslede. Der var herudover ikke Tale om illegal Virksomhed, men Lauritsen udtalte dog, at han havde nogle Venner i Aars, der alle var Sabotører.

De forlod "Kilden" og undervejs byttede de, der efterhaanden var blevet berusede, efter Lauritsens Forslag, Tøj, hvorefter de indfandt sig paa "Ritz", hvor til stede var en fælles Bekendt,, som Lauritsen var Uvenner med, og som han titulerede Stikker og Værnemager. Det endte med, at Lauritsen ogkom op at skændes, og da Lauritsen vilde slaa..... ringede Fængslede til Gestapo og berettede, at han var sammen med en Sabotør, idet han bad Gestapo om at hente dem begge (Lauritsen og Fængslede), hvilket derefter skete.

Fængslede, der har nægtet at have faaet noget særligt Vederlag for sin Oplysning, og som har udtalt, at han ikke betragtede Lauritsen som "nogen vigtig Sabotør, siden han snakkede saa meget", var derefter med Gestapo i Aars, hvor den i Anklageskriftet omhandlede Emil Balslev samt en Apoteker blev anholdt og ført med til Aalborg. Af det i øvrigt oplyste - hvortil Fængslede intet har haft at bemærke - fremgaar det, at Lauritsen og Emil Balslev blev henrettet af Tyskerne den 23/6 1944, samt at yderligere en Række Personer af Lauritsens Gruppe, kld. "Aarsgruppen", der beskæftigede sig med Modtagelse af nedkastede Vaaben, i Kontinuation af Fængsledes Meddelelse om Lauritsen, blev anholdt af Tyskerne, og at yderligere 6 af dem blev henrettet den 23/6 1944, medens 5 blev deporteret til Tyskland.

Idet Retten har fundet, at det har staaet Fængslede klart, at han ved sin Angivelse af Lauritsen, som han vidste tilhørte et lille Samfund (Aars) og fandtes i besiddelse af kompromitterende Oplysninger vedrørende sig selv og Emil Balslev, udsatte en Række Personer for Anholdelse af Tyskerne, og idet Følgerne af i hvert Fald Lauritsen og Emil Balslevs Anholdelse findes at maatte tilregnes Fængslede som uagtsomme, vil han for sit heromhandlede Forhold være at anse efter Lovbekg. Nr. 368 af 6/7 1946 § 12 stk. 1 og 2."

Dommen

Oprindelig var der afsat tre dage til retssagen, men da Børge Thorkild Jensen tilstod langt de fleste af anklagepunkterne, var vidneførsel ikke nødvendig. Man gik derfor, efter frokostpausen, direkte til proceduren, som var ganske kort. Anklageren procederede for dødsstraf og fremførte bl.a., at angivelsen af Aarsgruppen var foregået fuldstændig på egen hånd og uden opfordring fra besættelsesmagten. Grovere handling kan man ikke tænke sig. Forsvareren procederede for en mildere straf.¹⁷

Kl. 15.20 afsagde dommer Erik Hansen dom.¹⁸ Børge Thorkild Jensen blev fundet skyldig efter anklageskriftet på alle punkter undtaget et punkt vedrørende stikkeri af en mand, som havde været involveret i transporterne til Sverige. Dommen lød på dødsstraf og fortabelse af samtlige borgerlige rettigheder for bestandig. Derudover skulle Børge Thorkild Jensen afholde sagens omkostninger, herunder salær til den beskikkede forsvarer, i alt kr. 535.¹⁹ Sagen blev i samtiden benævnt den hurtigste dødsstrafssag, der blev behandlet ved retten i Aalborg.²⁰ Efter at være blevet oplyst om appelmulighederne udtalte Børge Thorkild Jensen: "Det ønsker jeg ikke, da jeg gaar ud fra, at det er intelligente Mennesker, som har dømt mig. Folk, som kunde overse Rækkevidden af mine Handlinger, hvad jeg ikke selv kunde." ²¹

Efter dommenPå trods af Børge Thorkild Jensens erklærede hensigt om ikke at appellere dommen, tillod justitsministeriet ikke eksekveringen af en dødsdom alene på grundlag af en underrettsdom.²²Sagen blev derfor anket af anklagemyndigheden og berammet i Vestre Landsrets 2. afdeling til fredag den 20. december 1946. For landsretten henviste Børge Thorkild Jensen til underrettsdommen og ønskede derudover ikke at føje mere til sagen. Både anklager og forsvarer forsøgte forgæves at få ham i tale. Dagen efter, lørdag den 21. december 1946 kl. 15.00, stadfæstede landsretten dommen fra 1. instans. Hele sagen blev af anklagemyndigheden anket til Højesteret, som mandag den 12. maj 1947 afsagde

*Børge Thorkild Jensen, 31.01 1920 - 23.05.1947.
Fotografi fra sagsakterne fra Aalborg Kriminalret.
Landsarkivet for Nørrejylland*

den endelige dødsdom, dog med dissens, idet én af Højesterets 10 dommere stemte for livsvarigt fængsel.

Umiddelbart før Pinse, fredag den 23. maj 1947 kl. 01.00, blev Børge Thorkild Jensen henrettet ved skydning i Undallslund Plantage ved Viborg.²³

Hvem var Børge Thorkild Jensen?

Børge Thorkild Jensen blev født den 31. januar 1920 i København. Han blev uddannet tømrer og havde øjensynlig eventyrblod i årene. I en periode arbejdede han i Grønland, men tog via Canada til USA, hvor han bl.a. arbejdede en kort tid i Walt Disneys filmstudier. Under opholdet søgte han optagelse i den amerikanske hær, men fik afslag, hvorefter han tog tilbage til Danmark.

I begyndelsen af 1943 indlogerede han sig hos en kvinde i Hornbæk i Nordsjælland, der bl.a. var involveret i smugling af engelske piloter til Sverige. I den forbindelse fik Børge Thorkild Jensen kontakt til modstandsgruppen Dannevirke. Efter at have stiftet bekendtskab med visse sider af modstandsgruppens virke, bl.a. likvideringer og væbnede overfald, meldte han sig i november 1943 til Waffen SS. Det er muligt, at Børge Thorkild Jensen som følge af sin lidt rastløse natur, fandt modstandsarbejdet for kedeligt. Måske brugte han Dannevirkegruppens involvering i likvideringer og væbnede overfald i sit senere forsvar for underretten, for at nedtone sine egne handlinger.

Allerede i december 1943 vendte Børge Thorkild Jensen tilbage fra Tyskland til Danmark, for at deltage i bekæmpelsen af den danske modstandsbevægelse. Han

udførte politimæssig tjeneste for Gestapo mod særlig betaling, udover soldaterlønnen. Børge Thorkild Jensens opgave var at opspore og angive modstandsfolk, hvilket kulminerede med angivelsen af Børge Lauritsen og Emil Balslev i Aalborg.

I foråret 1944 vendte Børge Thorkild Jensen tilbage til Tyskland og deltog herefter i kampene i Vesteuropa og senere mod partisaner i Jugoslavien. Efterfølgende blev han designeret en specialopgave, som bl.a. indbefattede nedkastning bag de amerikanske linjer iført amerikansk uniform.

Under juleorlov i Danmark 1944 forsøgte han, uden held, at desertere. I slutningen af marts 1945 blev han sendt tilbage til Tyskland, hvor han deltog i nogle af de sidste kampe før Tysklands endelige nederlag. Den 2. maj 1945 blev han taget til fange, men flygtede og søgte tilbage mod Danmark. Den 1. oktober 1945 meldte han sig til de danske myndigheder ved den dansk-tyske grænse. Grænsemyndighederne konstaterede hurtigt, at Børge Thorkild Jensen havde et blakket generalieblad. Den 18. oktober blev han indsat i Aalborg Arrest, hvor han sad, mens politiet udarbejdede anklageskriftet.²⁴

Diskussion

De dramatiske hændelser i slutningen af februar 1944 og henrettelsen af Aarsgruppens medlemmer i juni 1944 gjorde et stærkt indtryk i lokalbefolkningen. Det ser ud som om familierne fik deltagelse og støtte fra mange sider. Eksempelvis kan Børge Lauritsens far, manufakturhandler P. Lauritsen, i forbindelse med afsløringen af en mindetavle på Aars Skole for Jørgen Rydder, Børge Lauritsen og Per Sonne, på de faldnes forældres og søskendes vegne takke for al den kærlighed, der var vist mod de efterladte i den mellemliggende tid.²⁵

Der var rapporteret om retssagen mod Børge Thorkild Jensen i dagspressen, som også blev læst i Aarsområdet. Pressedækningen levnede ikke tvivl om, at Aarsgruppens banemand var Børge Thorkild Jensen, som fuldt ud tilstod angivelsen af Børge Lauritsen og Emil Balslev til Gestapo.²⁶

Alligevel opstod der en række myter om omstændighederne bag optrevlingen af Aarsgruppen, som pegede i en anden retning. Den væsentligste afvigelse fra de faktiske omstændigheder var, at Børge Lauritsen ifølge myterne blev stukket af Skrædder-Grethe. Hun optrådte også som Andys stikker i Frederikshavn, ligeledes på en beværtning ved navn Ritz. I øvrigt er der parallelitet i omstændighederne: Både Andy og Børge Lauritsen var stærkt påvirkede af alkohol, og de var begge glade for kvindeligt selskab.

Et andet sammenfald ligger i det forhold, at Børge Lauritsen, ifølge en af mytevarianterne, skulle være pålagt at tage til Sverige fra Frederikshavn - samme by, i hvilken Skrædder-Grethe angiveligt skulle have stukket Andy.

Et tredje sammenfald, som ikke ligger inden for mytestoffet, ligger i det forhold, at Børge Lauritsen skulle have udtalt overfor den tyske krigsret, som afsagde dødsdommen over Aarsgruppen, at han "... gerne vil bede Retten tage hensyn til dem, der har Børn og Hustruer, skaan Fædrene og tag vore Liv i stedet." Stort set de samme ord udtaler Niels Kjær fra Hvidstensgruppen, da den står overfor den tyske krigsret en uges tid senere."²⁷

Vi står dermed over for et retligt underbygget hændelsesforløb forud for optrevlingen af Aarsgruppen, der på et punkt er modificeret af lokale myter. I myterne blev Børge Lauritsen ikke angivet af Børge Thorkild Jensen, men af Skrædder-Grethe. Som det er fremgået, er Grethe Thomsen i senere undersøgelser pure frikendt for enhver form for stikkervirksomhed, skønt hun i samtiden blev for søgt likvideret tre gange af modstandsbevægelsen. Det er oven i købet meget tvivlsomt, om hun i det hele taget var i Danmark på tidspunktet for angivelsen af Børge Lauritsen.

Den drejning i retning af myten, som den lokale erindring om angivelsen af Børge Lauritsen tager ved at udskifte Børge Thorkild Jensen med Skrædder-Grethe, står stærkere end pressedækningen fra selve retssagen. Den trænger rent faktisk stadig den dag i dag frem på det lokale hjemmeværnsmuseums hjemmeside. Vi har set, at tidligere modstandsfolk pressede meget i 1995 under arbejdet med bogen "I denne Glædestime..." for at få gentaget mytestoffet om Børge Lauritsen i bogen. Det kunne så ikke ske, da bogen i realiteten starter fredag aften, den 4. maj 1945 kl.20.30. Vi har også set Børge Lauritsens far give udtryk for stor opbakning til de faldnes forældre og søskende, og vi har set den store deltagelse af lokalbefolkningen ved genbegravelsen af Børge Lauritsen og Jørgen Rydder i juni 1945. Og vi har set helt modige ord, udtalt af et medlem fra Hvidstengruppen foran krigsretten, blive lagt Børge Lauritsen i munden, da han stod for den samme ret.

I den sammenstilling tyder meget på, at mytedannelsen kunne være udsprunget af modstandsbevægelsens rækker. Der er ikke tvivl om, at Børge Lauritsen var i besiddelse af viden om modstandsbevægelsens opbygning og opgaver i Aars. Der er heller ikke tvivl om, at han begik uforsigtigheder ved at indvie Børge Thorkild Jensen i sin viden. Man kan forklare Børge Lauritsens adfærd med, at

han i god tro meddelte sig til Børge Thorkild Jensen. Men de foreliggende undersøgelser viser, at det var Børge Lauritsen selv, der introducerede emnet.

Det interessante er herefter, hvilke bevæggrunde modstandsbevægelsen i Aars kunne have for at dreje fortællingen om optrevlingen over på Grethe Thomsen. De lokale modstandsfolk havde jo også læst pressen og der stiftet bekendtskab med Børge Thorkild Jensens andel i begivenhederne.

Under den vinkel bliver begivenhederne i Frederikshavn aktuelle. Der er en hel del paralleller mellem Frederikshavnshistorien og myterne om optrevlingen af Aarsgruppen. Fællesnævnerne er alkohol, åbenmundethed, en pistol, en position i modstandsbevægelsen, Grethe Thomsen, et etablissement ved navn Ritz og likvideringer. Sammenfaldene er næppe tilfældige.

Indskiftningen af Grethe Thomsen i Aarsmyterne stiller Børge Lauritsen i et mere dekadent skær. Derved fjernes opmærksomheden fra modstandsbevægelsens reelle problemer med sikkerhedsforanstaltninger. Det er nu en kendt sag, at der var besværligheder med alkohol og kvinder blandt SOE-folk, men disse forhold kunne man let tilskrive den enkelte SOE-agent, eller for den sags skyld modstandsmand. Eftertiden kunne og kan derfor portrættere disse enkeltpersoner som uheldige elementer, der fejlagtigt havde fået adgang til en, i øvrigt, vel fungerende, velorganiseret og moralsk uangribelig modstandsbevægelse.

Myten som forklaringsfaktor

Der er i det foregående bevidst talt om Aarsmyterne. Myten er en meget stærkt forankret fortælling, som, når den først er skabt, er svær at komme udenom. Den franske sociolog Roland Barthes karakteriserer den moderne myte som et specielt og meget udbredt topdown kommunikationssystem, der sender et klart budskab.²⁸ Eksempler er den amerikanske Frontierfortælling og de amerikanske westerns, med det klare budskab om det godes (heldige) kamp mod det onde. Vi ser også myten i eksempelvis de danske Flemmingbøger fra 1920'erne, Morten Korchromanerne og -filmene i 1950'erne og mange andre eksempler. Fællesnævneren er det demokratiske og opdragende budskab. Myten taler ikke om verden - den nære og fjerne - som den er, men som den ønsker at være eller blive. Derudover tjener myten også som forklaringsramme for fænomener og hændelser, som ikke umiddelbart er forståelige.

I tilfældet med Aarsmyterne, om omstændighederne bag angivelsen af Børge Lauritsen, har myten som ramme tjent modstandsbevægelsens selvopfattelse

som den "gode" bevægelse, som uheldigvis fik indlemmet svage og dekadente enkeltpersoner, som voldte fællesskabet og den fælles nationale sag stor skade.

Afrunding

Myterne lever stadig indenfor en snæver kreds - og dog! Når det lokale hjemmевærn i dag kolporterer den ene af myterne på dets hjemmeside er stoffet endnu tilgængeligt, også for yngre generationer.

Modstandsbevægelsens selvpfattelse er stadig aktuel i f.eks. debatten om udformningen af et nyt Frihedsmuseum efter branden i foråret. Flere historikere og politikere taler om, at det nye Frihedsmuseum bør formidle hele besættelsestidens historie, mens endnu levende modstandsfolk plæderer stærkt for, at museet skal genopføres i uændret skikkelse og med uændret placering og med det ene formål at formidle modstandsbevægelsens historie uafhængig af dens kontekst.

Litteratur

Beretning af en mand Fra Farsøegnen: Gestapo paa jagt. Fra Himmerland og Kjær Herred 1956. Historisk Samfund for Aalborg Amt, p. 161-223. Aalborg 1956. (Manden fra Farsø). Bøgh, Frank: De dødsdømte. Aarhus 2005. (Bøgh).

Edelberg, Peter: Andy og Grethe. At hugge en hæl og klippe en tå.

Lauridsen, John T.: Over stegen - under besættelsen, p. 41 - 52. 2007. (Edelberg).

Holm, Axel: Hvidstengruppen. Aarhus 1945. (Holm).

Hæstrup, Jørgen: Hemmelig Alliance. København 1959. Bind 1. (Hæstrup).

Muus, Flemming B.: Ingen tænder et lys. Vintens Forlag, 2. udgave, 2. oplag. 1965. (Muus).

Nielsen, Henrik Gjøde: De dødsdømte fra Aalborg. Retsopgøret efter besættelsen 1940-1945. Fra Himmerland og Kjær Herred 2010. Historisk Samfund for Himmerland og Kjær Herred, p. 79-106. Hobro 2010. (Gjøde).

Nielsen, Thorkild: "I denne Glædestime..." Glimt fra befrielsesperioden på Aarsøegnen, maj-august 1945. Aars 1995. (Nielsen).

Internetkilder

www.histsamling.dk (Hjemmевærnsmuseet i Aars), opslaget Aarsgruppen.

www.denstoredanske.dk, opslaget Myter. (DSD).

Upubliceret kildemateriale

Lokalhistorisk Arkiv for Aars Kommune:

J.nr. 345 A845. Lb.nr. 59. Udaterede, samtidige avisudklip fra ikke navngivet avis, artiklerne "Aarsgruppens Banemand kræves idømt dødsstraf," "Aars-Gruppens Stikker vilde ikke appellere," "Da Aarsgruppen blev rullet op," "Aars mindes tre af Frihedskampens Ofre". (Avisudklip I, II, III og IV).

Lokalhistorisk Arkiv, Farsø:

(Ingvordsen).Ingvordsen, Jens Erik: Egne erindringer.

Landsarkivet for Nørrejylland:

B-339C. Ålborg Kriminalret. 01.10.1919 - 1969. Dombog for straffesager. Materialet er klausuleret, hvorfor gengivelse er anonymiseret med undtagelse af Børge Lauritsen, Emil Balslev og Børge Thorkild Jensen.

Noter

1. Nielsen, p. 66.
2. Udtræk dannet 26, september 2013.
3. Hæstrup, p. 283.
4. Manden fra Farsø, Anonymiteten signalerer, at mange medlemmer af modstandsbevægelsen efter befrielsen opfattede sig som tilhørende en særlig kategori, som lå inde med særlig viden og erfaring, som ikke kunne gøres offentlig tilgængelig ved navns nævnelse.
5. Nielsen, p.60 ff.
6. Den version figurerer på Aars' lokale hjemmeværnsmuseums hjemmeside, www.histsamling.dk. Aktiv den 13. august 2013.
7. Ingvordsen.
8. Edelberg, p. 41 f. Andy var af SOE kastet ned med faldskærm ved Furesøen den 16. februar 1943.
9. Modstandsbevaegelsens version er forfattet af Flemming B. Muus og gengivet hos Edelberg, p. 42.
10. Edelberg, p. 44 f.
11. Edelberg, p. 47.
12. Muus, p. 96.
13. Edelberg, p. 48.
14. Edelberg, p. 49.
15. Avisudklip I samt Bøgh, p. 160.
16. Egentlig hedder han Kurt Mein. Mein blev dræbt i Løkkegade i Aalborg den 27. januar 1945.
17. Avisudklip III.
18. Bøgh, p. 156 f.
19. Avisudklip II og Bøgh, p. 161.
20. Avisudklip II.
21. Ibid.
22. Bøgh, p. 162.
23. Gjøde, p. 100.
24. Den korte levnedbeskrivelse bygger på Gjøde, p. 98-100.
25. Avisartikel IV.
26. Avisartikel IV.
27. Holm, p 97 f.
28. DSD.